

ปัจจัยผลักดันและอุปสรรคของการจัดทำรายงาน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย : กรณีศึกษาธุรกิจครอบครัว

ดร.วิชนีพร เศรษฐฐัสโก

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กรรมการในคณะกรรมการวิชาชีพด้านบัญชีบริหารและด้านการวางระบบบัญชี

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งปัจจัยผลักดันและปัจจัยอุปสรรค โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างกับผู้จัดการระดับอาวุโสของธุรกิจครอบครัวจำนวน 4 บริษัทที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่าความเป็นผู้นำของผู้บริหารและภาพลักษณ์ของกิจการเป็นปัจจัยหลัก 2 ประการที่ผลักดันทำให้บริษัทจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ผู้จัดการระดับอาวุโสได้ชี้ให้เห็นว่า (1) ความยากในการเก็บข้อมูลและเลือกตัวชี้วัดที่ถูกต้อง (2) ขาดความรู้ในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (3) มีแนวทางหรือมาตรฐานในการจัดทำมากเกินไป และ (4) ใช้เวลาในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นปัจจัยอุปสรรคสำคัญในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ปัจจัยผลักดัน ปัจจัยอุปสรรค ธุรกิจครอบครัว ความรู้ ความเป็นผู้นำ รายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

Drivers and Barriers of Sustainability Reporting in Thailand: A Case of Family Business

Dr.Watchaneeporn Setthasakko

Associate Professor of Department of Accounting,

Thammasat Business School, Thammasat University.

Committee of the Accounting Profession in Management Accounting and Accounting System,

Federation of Accounting Professions.

ABSTRACT

The main purpose of this study is to explore key determinants that drive sustainability reporting and barriers that hinder its development. The study employs semi-structured interviews with senior managers of 4 family business companies used as case studies. The findings indicate that management leadership and corporate image are two primarily factors influencing sustainability reporting. As the important barriers, senior managers indicated: (1) difficult to collect data and select correct indicators, (2) lack of sustainability reporting knowledge (3) too many guidelines and standards for preparation and (4) time consuming.

Keywords: Drivers, Barriers, Family Business, Knowledge, Leadership, Sustainability Reporting

1. บทนำ

ปัจจุบันนี้การบริหารธุรกิจได้ขยายขอบเขตจากมุ่งเน้นเฉพาะการทำกำไรไปสู่การทำกำไร พร้อมกับการสร้างมูลค่าและความยั่งยืนให้กับสิ่งแวดล้อมและสังคม เส้นทางไปสู่การบริหารธุรกิจแบบใหม่ภายใต้กรอบแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าวทำให้ผู้บริหารจำเป็นต้องสร้างกลยุทธ์และเป้าหมายขององค์กร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน รวมทั้งจัดทำรายงานนำเสนอให้กับผู้มีส่วนได้เสียของและสาธารณชนได้รับทราบ รายงานรูปแบบใหม่ที่เปิดเผยมูลค่าทั้งผลการดำเนินงานที่แสดงตัวเลขทางการเงินที่สะท้อนผลการดำเนินงาน ควบคู่ไปกับผลการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมรายงานดังกล่าวมีชื่อเรียกหลายชื่อดังเช่น รายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รายงานการพัฒนาอย่างยั่งยืน รายงานแห่งความยั่งยืน รายงานความยั่งยืนและรายงานการพัฒนาธุรกิจ รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมและสังคม เป็นต้น

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมานับแต่ที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้ออกประกาศให้บริษัทจดทะเบียนเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมในแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) และรายงานประจำปี (แบบ 56-2) รวมทั้งแบบแสดงรายการข้อมูลการเสนอขายหลักทรัพย์ (แบบ 69-1) ทำให้บริษัทจดทะเบียนได้เริ่มเรียนรู้วิธีการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนกันมากขึ้น การจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยเป็นการจัดทำในภาคสมัครใจไม่ใช่ภาคบังคับดังเช่นในต่างประเทศ และยังอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงอาจพบอุปสรรคระหว่างการจัดทำแม้ว่าจะเป็นบริษัทจดทะเบียนที่มีความพร้อมในการจัดทำมากกว่าบริษัทที่เป็น SME ก็ตาม งานวิจัยในอดีตของประเทศไทยยังขาดการนำเสนอให้เห็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งปัจจัยผลักดันและปัจจัยอุปสรรคของบริษัทจดทะเบียนที่มีธุรกรรมทางการค้าต่างประเภทกัน เพื่อเป็นประโยชน์

ต่อบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทยที่กำลังหรือมีแนวคิดจะจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน บทความวิจัยชิ้นนี้ขอเสนอให้เห็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งที่เป็นปัจจัยผลักดันให้มีการจัดทำ และปัจจัยอุปสรรคที่พบระหว่างการจัดทำของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีความต่างของธุรกรรมทางการค้า ซึ่งประกอบด้วยธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจผลิตน้ำตาล ธุรกิจผลิต/แปรรูปอาหารทะเลและธุรกิจผลิตพลังงาน

2. รายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนำเสนอข้อมูลกิจกรรมการปฏิบัติงานภายใต้ปรัชญาการบริหารธุรกิจ เพื่อความยั่งยืนที่มีเป้าหมายให้การปฏิบัติงานของกิจการทำให้เกิดการเติบโตด้านกำไรไปพร้อมกับทำให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การมีธรรมาภิบาลขององค์กร ผู้ใช้ข้อมูลของรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีทั้งผู้ใช้ภายในและผู้ใช้ภายนอกกิจการที่ประกอบด้วยลูกค้า ผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ สถาบันการเงิน นักลงทุน ชุมชน NGOs หน่วยงานภาครัฐและผู้สนใจ ผู้ใช้ภายในนำข้อมูลที่ได้รับการรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไปใช้ปรับปรุงกิจกรรมการดำเนินงาน (Massa et al., 2015; Biswas & O'Grady, 2016) เพิ่มความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงองค์กร (Massa et al., 2015) และยังใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารผลการปฏิบัติงานขององค์กรไปยังผู้มีส่วนได้เสียทั้งภายในและภายนอก เพื่อเพิ่มความเข้าใจกระบวนการปฏิบัติงาน (Arvidsson, 2010; Massa et al., 2015) ตามคำมั่นสัญญาของกิจการที่จะรับผิดชอบต่อในการสร้างความความยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (Burritt & Schaltegger, 2010; Lozano, 2015) กิจการส่วนใหญ่นิยมจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามกรอบการรายงานสากลที่องค์การแห่งความริเริ่มว่าด้วยการรายงานสากล (Dumay et al., 2010; Massa et al., 2015)

ซึ่งได้พัฒนารูปแบบการจัดทำอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้กิจการทุกประเภทและทุกขนาดสามารถนำไปใช้งานในภาคสมัครใจได้อย่างเหมาะสมและโปร่งใส (Grey et al., 2014)

งานวิจัยในอดีตของต่างประเทศพบว่าเบื้องหลังการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นมีปัจจัยผลักดันให้จัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเผยแพร่สู่สาธารณะประกอบด้วย บทบาทของรัฐบาล (Habek & Wolniak, 2015) ชื่อเสียงของกิจการ (Adam & Whelan, 2009; Habek & Wolniak, 2015; Dienes et al., 2016; Kuo et al., 2016) ขนาดของกิจการ (Dienes et al., 2016; Kuzey & Uyar, 2017) ความตระหนักในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของพนักงาน (Kho et al., 2016) การสื่อสารกับผู้มีส่วนได้เสีย (Habek & Wolniak, 2015; Kho et al., 2016) วัฒนธรรมการจัดการ (Kho et al., 2016) ส่วนแบ่งตลาด (Kho et al., 2016) และความโปร่งใสในสายตารัฐบาล (Kho et al., 2016) ส่วนปัจจัยอุปสรรคประกอบด้วย ขาดกฎระเบียบหรือแนวทางที่บังคับใช้ในการจัดทำรายงาน (Hossian et al., 2010) ข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการจัดทำ (Massa et al., 2015) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียยังมีอยู่อย่างจำกัด (Massa et al., 2015) ขาดความรู้ ข้อมูลและประสบการณ์ในการจัดทำรายงาน (Hossian et al., 2010; Habek & Wolniak, 2015; Massa et al., 2015) ความยากในการเก็บข้อมูลและเลือกตัวชี้วัด (Kolk, 2004) และต้นทุนในการจัดทำ (Kolk, 2004; Habek & Wolniak, 2015)

3. วิธีวิจัยและประวัติบริษัท

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้จัดการระดับอาวุโสที่มีหน้าที่ในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2561 การจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนทั้ง 4 บริษัทแห่งที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยเป็นการจัดทำในลักษณะภาค

สมัครใจ ไม่ใช่ภาคบังคับ การสัมภาษณ์กระทำที่สถานประกอบการของบริษัทใช้เวลาประมาณครั้งละ 1-2 ชั่วโมง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์และแปลความด้วย Content Analysis ของ Miles and Huberman (1994) บริษัทจดทะเบียนที่ให้ความร่วมมือการทำวิจัยทั้ง 4 แห่งนี้มีความแตกต่างในด้าน (1) ประเภทของกิจการ (2) อายุเฉลี่ย (3) จำนวนพนักงาน และ (4) ขนาดของกิจการ แต่มีความเหมือนกันในแง่ของเป็นธุรกิจครอบครัว ประวัติโดยย่อของบริษัทที่ใช้ชื่อสมมติมีดังต่อไปนี้

บริษัท A ประกอบธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในลักษณะเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์ ในประเทศไทย เปิดดำเนินงานมาประมาณ 25 ปี จำนวนพนักงานประมาณ 900 คน เคยได้รับรางวัลหุ้นยั่งยืนจากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นรางวัลที่มอบให้แก่บริษัทจดทะเบียนที่มีความโดดเด่นด้านการทำธุรกิจอย่างยั่งยืนและสร้างผลกระทบเชิงบวกแก่สังคม

บริษัท B ประกอบธุรกิจผลิตน้ำตาลจำหน่ายทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ บริษัทได้นำผลพลอยได้จากกระบวนการผลิตน้ำตาลมาต่อยอดธุรกิจแบบครบวงจรตามปรัชญา “ต้องไม่มีของเสียปล่อยออกจากกระบวนการปฏิบัติงาน” เปิดดำเนินงานในประเทศไทยมาประมาณ 50 ปี จำนวนพนักงานประมาณ 400 คน

บริษัท C ประกอบธุรกิจผลิตและแปรรูปอาหารทะเลมีโรงงานตั้งอยู่ในหลายภูมิภาคทั่วโลกทั้งอเมริกาเหนือ ยุโรป แอฟริกาและเอเชีย เปิดดำเนินงานแห่งแรกในประเทศไทยเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันมีพนักงานทั่วโลกประมาณ 30,000 คน

บริษัท D ประกอบธุรกิจผลิตพลังงานที่มีการลงทุนในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เปิดดำเนินงานในประเทศไทยมาประมาณ 30 ปี จำนวนพนักงานทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศรวมทั้ง 8 แห่งมีจำนวนทั้งสิ้น ประมาณ 6,000 คน

4. ผลการวิจัยและการวิเคราะห์

จากการนำข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการสัมภาษณ์มา แปลความ จัดกลุ่ม สรุปและวิเคราะห์ตามวิธีการของ Miles and Huberman (1994) แล้วพบว่าเกิดความเหมือน และความต่างของปัจจัยผลักดันและปัจจัยอุปสรรคของการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของบริษัททั้ง 4 แห่งดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยผลักดัน

เนื่องจากในประเทศไทยการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จัดทำแยกเล่มจากรายงานการเงินและ/หรือ รายงานประจำปีเป็นภาคสมัครใจ ดังนั้น ปัจจัยผลักดันจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำรายงานฯ เป็นอย่างมาก ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยผลักดันหลักมี 2 ประการดังต่อไปนี้

4.1.1 ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร

ความเป็นผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยหลักสำคัญในการดำเนินธุรกิจ การสร้างสรรค์หรือนำสิ่งใหม่เข้ามาใช้ในกิจการ โดยเฉพาะธุรกิจที่มีพื้นฐานการบริหารงานแบบครอบครัวที่มีผู้บริหารระดับสูง หรือเครือญาติเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ นั้น พนักงานที่ผู้ได้บังคับบัญชาที่มีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับนโยบายหรือคำสั่งของผู้บริหาร ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา ดังประโยคที่ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ที่เราจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะผู้บริหารของเราเห็นว่าการจัดทำรายงานเป็นผลดีต่อบริษัทในระยะยาว รายงานฯ จะเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างลูกค้าและผู้ลงทุนให้เกิดความมั่นใจว่าบริษัทของเราเป็นบริษัทที่ดำเนินกิจการด้วยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม” (บริษัท A)

“สมัยก่อนเสียที่เป็นเจ้าของบริษัทเคยเป็นชาวไร่ไถ้อย มาก่อนเลยเข้าใจหัวอกของคนเป็นชาวไร่และชุมชนรอบโรงงานว่าต้องเจอปัญหาอะไรบางอย่างเช่น ฝุ่นละอองจากการขนส่งและขนถ่ายอ้อยเข้าโรงงาน

หรือน้ำเสียจากกระบวนการผลิตและอะไรหลายๆ อย่างที่อาจทำให้ชุมชนเดือดร้อน..... อันนี้เลยทำให้ผู้บริหารของเราใส่ใจกับความเดือดร้อนของชาวบ้าน และชุมชนและส่งเสริมให้พนักงานมีแนวคิดแบบเดียวกันด้วย เพราะกิจการจะทำเรื่องไหนคนในกิจการต้องมีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน... ท่านจึงสนับสนุนให้มีการเริ่มทำรายงานเพื่อชุมชนขึ้นมา... รวมทั้งยังสนับสนุนงบประมาณในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่าง ไม่จำกัดอีกด้วย” (บริษัท B)

“CEO จะลงมาคุยกับผู้ใหญ่ในระดับ Head ว่าต้องทำตรงนั้นตรงนี้ หลังจากนั้นระดับปฏิบัติการต้องพร้อมสานต่อให้พนักงานเข้าใจในเรื่องของความยั่งยืนที่เราจะนำมาใส่ในรายงานฯ ของเราต่อไป ถ้าเป็นพนักงานใหม่จะใช้วิธี Orientation ส่วนพนักงานเก่าที่ยังไม่ค่อยเข้าใจจะใช้การ Train เขา ไปเล่าให้เขา ฟัง.....พวกพนักงานที่เป็นแกนหลักจะเอา Indicators ต่าง ๆ ไปใส่ใน KPI ซึ่ง KPI ที่ว่า ไม่ได้มีแต่งงานประจำ ที่ทำต้องมีด้านความยั่งยืนมาวัดด้วย” (บริษัท C)

“ในบริษัทเรามี Sustainability Development Committee มาดูแลความยั่งยืนขององค์กร และหัวข้อที่นำเสนอในรายงานเป็นหัวข้อที่ Chairman เห็นว่าสำคัญและเป็น Policy ของบริษัท นอกจากนี้ การทำรายงานนี้ยังมี Country Head จากประเทศต่างๆ คอยดูส่วนของประเทศตนเอง” (บริษัท D)

ผลการวิจัยที่ค้นพบในเรื่องความเป็นผู้นำของผู้บริหารของงานวิจัยชิ้นนี้ไม่พบในผลการวิจัยในอดีตที่เป็นของต่างประเทศในหัวข้อการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.1.2 ภาพลักษณ์ของกิจการ

ภาพลักษณ์ขององค์กรเป็นสิ่งที่ปรากฏต่อสายตาของผู้มีส่วนได้เสียทั้งภายในและภายนอก การสื่อสารด้วยการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นลายลักษณ์อักษร

ทำให้เห็นรายละเอียดของการปฏิบัติงานทั้ง 3 ด้านของบริษัทในแต่ละปี และยังนำมาเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานของปีปัจจุบันกับผลการปฏิบัติงานในอดีตได้อย่างชัดเจนสามารถสอบย้อนกลับได้และแสดงความโปร่งใสในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่องค์กร ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ทางเราให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ที่ดีปรากฏต่อพนักงานและผู้ถือหุ้น.....ในรายงานเราได้สื่อสารให้เห็นการดูแลสิทธิมนุษยชนและการปฏิบัติต่อแรงงานอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพนักงาน” (บริษัท A)

“ตอนแรกนักลงทุนไม่ได้สนใจเรื่องรายงานอะไรมากแค่สนใจเม็ดเงินและกำไรที่ได้จากการลงทุนมากกว่า แต่ว่าช่วงหลัง ๆ กิจกรรมที่ทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนพวกนี้จะมีภาพลักษณ์ที่ดีแล้วทำให้นักลงทุนอ่านแล้วรับรู้ถึงความยั่งยืนขององค์กร... นอกจากนี้ ทางบริษัทของเราก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนอยู่แล้ว ถ้าทำรายงานออกมาให้ภายนอกรับรู้ด้วยก็ยิ่งเป็นผลดีกับบริษัท...อีกอย่างที่ได้มาจากการทำรายงานนี้ คือได้ถ้วยรางวัลกับโล่มาด้วย เอามาตั้งโชว์อยู่หน้าห้องประชุม ให้คนผ่านไปผ่านมาเห็นทำให้บริษัทมีภาพลักษณ์ที่ดีและมีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นด้วย” (บริษัท B)

“ที่ต้องทำรายงานเพื่อความยั่งยืน เพราะเราต้องการสร้างความมั่นใจให้กับผู้มีส่วนได้เสียว่าบริษัทไม่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานเด็กหรือคนงานที่ผิดกฎหมาย รวมทั้งในรายงานได้นำเสนอให้เห็นกรรมวิธีในการจับสัตว์น้ำของ Suppliers.....การจัดทำรายงานนี้ทำให้สามารถทำการสอบย้อนกลับได้และแสดงความโปร่งใสในการปฏิบัติงานที่สามารถสื่อสาร

เป็นลายลักษณ์อักษรกับผู้มีส่วนได้เสียและที่น่าภูมิใจคือจากการสำรวจความคิดเห็นด้านบรรษัทภิบาลแห่งเอเชียปีที่ 8 นั้น บริษัทเราได้รับเลือกเป็นอันดับ 1 ในประเภทการเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส” (บริษัท C)

ปัจจัยที่ค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตของต่างประเทศ (Adam & Whelan, 2009; Habek & Wolniak, 2015; Dienes et al., 2016; Kuo et al., 2016) ที่พบว่าภาพลักษณ์ที่ดีเป็นปัจจัยผลักดันและปัจจัยสนับสนุนให้มีการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ปรากฏในสายตาของผู้มีส่วนได้เสีย รายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้สื่อสารการปฏิบัติงานของกิจการให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งผู้ถือหุ้น พนักงาน นักลงทุน เจ้าหนี้ ลูกค้า คู่ค้า หน่วยงานภาครัฐและผู้สนใจอื่นได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการทำให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคมของกิจการนอกเหนือจากการทำกำไร

4.2 ปัจจัยอุปสรรค

การจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และต้องรวบรวมข้อมูลมาจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องทำงานเป็นทีมเพื่อเก็บวิเคราะห์และรายงานข้อมูลที่เป็นภาพรวมของกิจกรรมการปฏิบัติงาน ทั้งด้านเศรษฐกิจและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมทำให้ต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ การทราบปัจจัยอุปสรรคมีประโยชน์ต่อบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทยที่มีแนวคิดจะจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือกำลังจัดทำในแง่ของการป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นมาในกิจการ อีกทั้งยังมีโอกาสเตรียมพร้อมที่จะหาหนทางแก้ไขได้ล่วงหน้า ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยอุปสรรคประกอบด้วย 4 ประการดังต่อไปนี้

1. ความยากในการเก็บข้อมูลและเลือกตัวชี้วัดที่ต้อง

ปัจจัยนี้เป็นอุปสรรคเบื้องต้นของบริษัทจดทะเบียนขนาดใหญ่ที่ไปลงทุนในต่างประเทศได้พบเจอขณะที่ทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนฉบับรวมผลการปฏิบัติงานทั่วทุกภูมิภาคที่ไปลงทุน เนื่องจากแต่ละประเทศมีความหลากหลายของข้อมูลที่มีความต่างข้ามชาติหรือไม่สอดคล้องกันในส่วนกฎระเบียบและหรือข้อบังคับของการปฏิบัติงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและรับผิดชอบต่อสังคม ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“บริษัทได้ซื้อกิจการมาก่อนข้างหลายกิจการทั้งเอเชีย ยุโรป อเมริกาและแอฟริกา พอมีบริษัทใหม่ ๆ เข้ามาทำให้เราต้องไปเริ่มทำความเข้าใจเรื่องการจัดการเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานฯ กับสมาชิกใหม่ตลอดเวลา สมาชิกเดิมก็รู้แล้ว...เรื่องเลยยังไม่จบสิ้น... ทำให้การเชื่อมโยงข้อมูลมีความติดขัดและที่สำคัญ คือ ข้อมูลมีการกระจายกระจายมาก คาดว่าอีกสองสามปีการจัดทำรายงานฯคงจะราบรื่น” (บริษัท C)

“จากการที่ธุรกิจมี Operation ในหลายประเทศและแต่ละประเทศมีความ Unique ดังนั้น ข้อมูลในรายงานด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคมเวลาที่มี Operation ในต่างประเทศ Challenge ที่เกิดคือลักษณะของการเก็บข้อมูลเพราะ nature ของแต่ละประเทศต่างกัน...ในระยะหลังเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นบริษัทเลยทำเป็น Template เดียวกัน ทำให้กระบวนการทำงานราบรื่นมากขึ้น” (บริษัท D)

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยอุปสรรคที่ค้นพบข้างต้นเกิดขึ้นกับการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของบริษัทจดทะเบียนขนาดใหญ่ที่ขยายการลงทุนไปหลายภูมิภาคเท่านั้น ไม่พบว่าเป็นอุปสรรคกับบริษัทจดทะเบียนที่ดำเนินธุรกิจเฉพาะในประเทศไทยเพียงประเทศเดียว

ปัจจัยนี้คล้ายคลึงกับปัจจัยในอดีตที่ชี้ประเด็นให้เห็นว่าความยากในการเก็บข้อมูลและเลือกตัวชี้วัด (Kolk, 2004) เป็นอุปสรรคของการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ขาดความรู้ในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องการองค์ความรู้เชิงบูรณาการของศาสตร์ ทั้งทางด้านการบริหารธุรกิจ การบัญชี การผลิต การจัดการสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชนสัมพันธ์ ดังนั้นผู้รับผิดชอบการจัดทำรายงานฯ จึงต้องทำงานกันเป็นทีมมีความสามารถในการสื่อสาร เพื่อประสานงานขอข้อมูล และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับมาเพื่อเปิดเผยให้กับผู้มีส่วนได้เสียทั้งภายในและภายนอกองค์กรอย่างโปร่งใส โดยเปิดเผยทั้งผลกระทบเชิงบวกและผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากกิจกรรมการปฏิบัติงานทั้งสามด้านของกิจการ เมื่อพนักงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบรวบรวมข้อมูลและจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลอาจทำให้การสื่อสารผลการปฏิบัติงานไม่ครบถ้วน และเกิดความล่าช้าไม่เกิดประสิทธิภาพดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ผู้บริหารของเราให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพนักงานเราก็ให้ความสำคัญในด้านนี้ด้วย แต่ว่าพนักงานยังขาดความรู้ด้านการจัดทำรายงานฯ อีกทั้งบริษัทเราไม่ได้แบ่งแยกหน้าที่ชัดเจนในการเก็บข้อมูล...แต่เราให้ทุกคนร่วมกันดูแลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยมีผู้บริหารที่รับผิดชอบอีกท่านหนึ่งเป็นหัวหน้าทีมรวบรวมข้อมูลส่งให้ outsource ที่อยู่ภายนอกจัดทำรายงาน ดังนั้น พอไม่ได้ระบุหรือเจาะจงว่าใครควรทำหน้าที่อะไรเลยมีข้อมูลบางส่วนถูกละเลยไม่จัดเก็บและส่งไปทำรายงาน ทั้งที่ความจริงแล้วมันมีมูลค่าอย่างเช่นมูลค่าของซีเอ็ม.....” (บริษัท B)

“ในช่วงแรกนั้นเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกันในแต่ละแผนก แต่ตั้งแต่มี SD Policy ขึ้นมา เราได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ได้สื่อสารให้คนในองค์กรทราบว่าเป็นบริษัทต้องการจัดทำรายงาน Sustainability Report เป็นไปในรูปแบบใดแล้วต้องการข้อมูลแบบใด สร้างความเข้าใจให้มากขึ้นจะได้ทำงานร่วมกันได้” (บริษัท D)

ผลการวิจัยพบว่าทั้งบริษัทจดทะเบียนขนาดใหญ่ที่ขยายการลงทุนไปยังต่างประเทศ และบริษัทจดทะเบียนขนาดเล็กที่เปิดดำเนินงานในประเทศไทยเพียงแห่งเดียว มีความเห็นตรงกันว่า การขาดความรู้ในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอุปสรรคที่สำคัญของการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจัยอุปสรรคนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยในอดีต (Hossian et al., 2010; Habek & Wolniak, 2015; Massa et al., 2015) ที่ศึกษาบริษัทอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ดังเช่น สาธารณรัฐประชาชนบังคลาเทศและบริษัทในภูมิภาคยุโรป ซึ่งเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ชี้ให้เห็นว่าการขาดความรู้และประสบการณ์ในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นอุปสรรคที่สำคัญในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. มีแนวทางหรือมาตรฐานในการจัดทำมากเกินไป

การจัดทำรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยยังเป็นเรื่องที่ยังไม่แพร่หลายทั่วไป เพราะเป็นการจัดทำตามภาคสมัครใจ ยังไม่บังคับใช้เป็นกฎหมายหรือออกเป็นกฎระเบียบหรือมาตรฐานการกระทำ กิจการสามารถเลือกใช้รูปแบบการจัดทำตามแนวทางของต่างประเทศได้หลายรูปแบบ ปัจจัยนี้จึงเป็นอุปสรรคในช่วงเริ่มต้นของการจัดทำดังกล่าวให้สัมฤทธิ์ผลต่อไป

“พอไม่มีมาตรฐานที่บังคับใช้เป็นสากลทำให้บริษัทไม่มีแนวทางที่ยึดถือปฏิบัติแบบตายตัว จึงค่อนข้างสับสนในการที่จะทำรายงานฯ แนวทางและวิธีในการ

จัดเก็บข้อมูลก็ไม่ได้มีเกณฑ์เป็นมาตรฐานว่าต้องทำอะไร ทำให้ยากที่บริษัทจะกำหนดและอบรมพนักงานในเรื่องนี้.....” (บริษัท B)

ผลการวิจัยที่ค้นพบสอดคล้องกับการค้นพบในอดีต (Hossian et al., 2010) ที่พบว่า การต้องเลือกแนวทางหรือมาตรฐานในการจัดทำจากต่างประเทศที่มีรูปแบบหลากหลายทำให้เกิดเป็นอุปสรรคต่อการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. ใช้เวลาในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

การจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเก็บรวบรวม บันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลการปฏิบัติงานทั้งที่เป็นตัวเลขทางการเงินและไม่เป็นตัวเลขทางการเงินของกิจกรรมการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม/ชุมชนทำให้ต้องใช้ทั้งกำลังคนและเวลาในการจัดทำ มากกว่ารายงานการเงินที่ทุกกิจการกระทำอยู่เป็นประจำ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เนื่องจากบริษัทเรามีบ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมหลายโครงการ เวลาขอข้อมูลจากชุมชนจึงต้องใช้เวลานาน ตัวอย่างเช่น การจดบันทึกค่าที่ประหยัดได้จากการเปลี่ยนการใช้ระบบรดน้ำแบบสปริงเกอร์มาเป็นระบบน้ำหยดตามบ้านจัดสรรทุกโครงการของเรา” (บริษัท A)

ผลการวิจัยสอดคล้องกับการค้นพบในอดีต (Kuo et al., 2016) ที่ใช้กลุ่มตัวอย่างจากสายการบินกลุ่มเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือจำนวน 15 สายการบินและบริษัทขนส่งสินค้า 1 บริษัทชี้ให้เห็นถึงระยะเวลาในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอุปสรรคหนึ่งที่เกิดขึ้น เนื่องจากต้องเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียที่อยู่ภายนอกองค์กร และข้อมูลในการจัดเก็บเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขการปฏิบัติการ ซึ่งไม่ใช่ตัวเลขทางการเงินเพียงอย่างเดียว

5. unสรุป

การจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยยังเป็นช่วงเริ่มต้นเนื่องจากเป็นภาคสมัครใจ จึงยังไม่มีกฎเกณฑ์และรูปแบบที่แน่นอนออกบังคับใช้เป็นกฎหมายหรือมาตรฐานการรายงาน ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยผลักดันและปัจจัยอุปสรรคของการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นงานสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการกระตุ้น ผลักดันและวางแผนกำจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน บริษัทจดทะเบียนที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้มีธุรกรรมการค้า อายุเฉลี่ย จำนวนพนักงานและขนาดของกิจการแตกต่างกัน แต่มีความเหมือนกันในเชิงของการบริหารธุรกิจแบบครอบครัว ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยผลักดันให้มีการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย (1) ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร และ (2) ภาพลักษณ์ขององค์กร ซึ่งปัจจัยผลักดันทั้ง 2 ประการ ส่วนปัจจัยอุปสรรคของการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยประกอบด้วย (1) ความยากในการเก็บข้อมูลและเลือกตัวชี้วัดที่ต้อง (2) ขาดความรู้ในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (3) มีแนวทางหรือมาตรฐานในการจัดทำมากเกินไปและ (4) ใช้เวลาในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับปัจจัยอุปสรรคที่ค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้ทั้งบริษัทจดทะเบียนทั้งขนาดเล็กที่ลงทุนแต่ในประเทศไทย และบริษัทจดทะเบียนขนาดใหญ่ที่ขยายการลงทุนไปในต่างประเทศ เห็นสอดคล้องกันว่าการขาดความรู้ในการจัดทำรายงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอุปสรรคที่สำคัญ งานวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบสิ่งที่ต่างจากงานวิจัยในอดีตของต่างประเทศ เฉพาะส่วนของปัจจัยผลักดันคือ ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร สืบเนื่องจากการบริหารธุรกิจครอบครัวนั้น ผู้บริหารซึ่งถือครองหุ้นส่วนในบริษัทจะเป็นผู้ทรงอิทธิพลกับการปฏิบัติงานในองค์กร สำหรับปัจจัยอุปสรรคนั้น งานวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบว่าไม่มีความแตกต่างจากงานวิจัยในอดีตของต่างประเทศ

REFERENCES

- Adam, C. & Whelan, G. (2009). Conceptualising future change in corporate sustainability reporting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 22(1), 118–143.
- Arvidsson, S. (2010). Communication of corporate social responsibility: a study of the views of management teams in large companies. *Journal of Business Ethics*, 96, 339–354.
- Biswas, S. & O’Grady, W. (2016). Using external environmental reporting to embed sustainability into organizational practices. *Accounting Research Journal*, 29(2), 218–235.
- Burritt, R.L. & Schaltegger, S. (2010). Sustainability accounting and reporting: fad or trend?. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 23, 829–846.
- Dienes, D., Sassen, R. & Fischer, J. (2016). What are the drivers of sustainability reporting? A systematic review. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 7(2), 154–189.
- Dumay, J., Guthrie, J. & Farneti, F. (2010). Contemporary international sustainability reporting guidelines for public and third sector organisations: a critical review. *Public Management Review*, 12(4), 531–548.
- Gray, R., Adam, C. & Owen, D. (2014). *Accountability, Social Responsibility and Sustainability*. Harlow, UK: Pearson.
- Habek, P. & Wolniak, R. (2015). Factors influencing the development of CSR reporting practices: experts’ versus preparers’ points of view. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 26(5), 560–570.

- Hossain, M., Rowe, A.L. & Quaddus, M. (2010). Drivers and barriers of corporate social and environmental reporting (CSER) practices in a developing country: evidence from Bangladesh. Available from: <http://business.cf.ac.uk/>.
- Kolk, A. (2004). A decade of sustainability reporting: development and significance. *International Environmental and sustainable development*, 3, 51–64.
- Kuo, T.C., Kremer, G.O. Phuong, N.T. & Hsu, C.W. (2016). Motivations and barriers for corporate social responsibility reporting: evidence from the airline industry. *Journal of Air Transport Management*, 57, 184–195.
- Kuzey, C. & Uyar, A. (2017). Determinants of sustainability reporting and its impact on firm value: evidence from the emerging market of Turkey. *Journal of Cleaner Production*, 143, 27–39.
- Lozano, R. (2015). A holistic perspective on corporate sustainability drivers. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22, 32–44.
- Massa, L., Farneti, F. & Scappini, B. (2015). Developing a sustainability report in a small to medium enterprise: process and consequences. *Meditari Accountancy Research*, 23(1), 62–91.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.

